

Parsifal in Wuppertal

door Engel van der Luyt

Het is erg fijn als je twee liefhebberijen met elkaar kunt combineren. In mijn geval: stedentrips maken en operahuizen bezoeken. Zeker als je, zoals ik, noodgedwongen alleen op reis gaat: overdag bezoek je de bezienswaardigheden en 's avonds zit je, meestal onder Wagnervrienden, in het operahuis. Dat heb ik nu al vele malen gedaan en ik hoop dat nog een poosje te mogen voortzetten. Een enkele maal mag ik u van een dergelijk operareis(je) verslag doen. Ditmaal was de plaats Wuppertal aan de beurt, omdat daar op vrijdag 13 maart 2015 een nieuwe productie van de opera *Parsifal* in première ging. Wuppertal is in zoverre interessant om te bezoeken dat het belangrijkste openbaar vervoermiddel daar al sinds het begin van de vorige eeuw een zweefbaan is. Dat moet je gezien en gebruikt hebben en dat heb ik van begin tot eindpunt dan ook een paar keer gedaan. Om persoonlijke reden wilde ik ook het graf van de theoloog Kohlbrugge bezoeken en het was ontroerend dat te hebben kunnen doen. Het oorspronkelijke operahuis van Wuppertal werd in 1905 (een paar jaar na de ingebruikname van de zweefbaan) geopend maar was aan het einde van W.O.II zo zwaar beschadigd dat het na de oorlog herbouwd moest worden. De opening van het herbouwde theater was op 14 oktober 1956. Na intensief gebruik van vijftig jaar en de noodzaak de techniek aan de huidige standaard aan te passen, is het gebouw gedurende de eerste jaren van het huidige millennium grondig gerenoveerd. Het gebouw zoals het er nu staat en functioneert werd op 18 januari 2009 in gebruik genomen en het is er prettig toeven.

De in Japan geboren en getogen maar al tientallen jaren in Duitsland werkzame Toshiyuki Kamioka is intendant van de Opera en General Musikdirektor van het Symfonie Orkest. Samen met regisseur Thilo Reinhardt, decorontwerper Harald Thor en kostuumontwerpster Katharina Gault vormen zij het productieteam van de nieuwe encensering van *Parsifal*. Het is ruim 20 jaar geleden dat er voor het laatst in Wuppertal een *Parsifal* is uitgevoerd.

Elite internaat

Meestal zijn er bij een première nog geen afbeeldingen van de productie beschikbaar maar in het programma boekje stond al een aantal mooie kleurenfoto's. Bij het zien van die foto's begreep ik direct dat deze *Parsifal* geen religieus gebeuren zou zijn maar dat het in een seculiere setting uitgevoerd zou worden die zou botsen met de tekst. Dat bleek, zeker in het eerste bedrijf, inderdaad het geval te zijn. De voorstelling was nog maar nauwelijks op gang of een dame vooraan in de zaal stond verontwaardigd op en verliet schreeuwend, 'dit heeft niets met de *Parsifal* van Wagner te doen' de zaal. Naar mijn mening kan je in een dergelijk geval beter blijven zitten want wat er ook gebeurt: het is theater! Immers bij een uitvoering van welke opera dan ook gebeurt er meer dan het naar de letter uitbeelden van het verhaal. Maar goed, in een religieuze setting kom je in het eerste bedrijf dus niet terecht. In plaats daarvan zien we de gymzaal van een internaat voor jonge mannen van goeden huize. Deze studenten houden zich meer bezig met de training van hun eigen lichaam dan met het lichaam en bloed van Christus. Nog voordat de boze dame de zaal verlaten had, kwamen drie jongens de zaal binnen. Het bleken geen te laat komende

bezoekers maar zangers te zijn die nog aan de voorstelling moesten meedoen. Zij werden door twee in een fel rood gekleurd jacket geklede portiers de toneelruimte binnengelaten. Al snel bleek dat twee keurig geklede jongens de knapen waren en de slordige geklede derde jongen Parsifal.

Nadat het brandscherm met daarop de met een wapen beschilderde voorgevel van het internaat geprojecteerd, opgetrokken is, bevinden we ons zoals gezegd in het gymnastieklokaal van het internaat, verlicht door neonbuizen, met aan de zijkanten groene kledingkastjes en hoog aan de achterwand een basketbal doel. De jongens verkleeden zich in het wit voor een schermles. Parsifal blijft onverschillig terzijde tegen de kastjes geleund staan en rookt een sigaret. Voordat de floretten ter hand genomen worden en de schermles gaat beginnen, moet er volgens het libretto en de partituur gebeden eigenlijk worden. De sportinstructeur, Gurnemanz geheten, gekleed in een donkerblauw trainingspak met witte strepen, laat daarom de studenten eerst als een soort "warming up" wat trage Tai Chi bewegingen uitvoeren hetgeen goed bij tekst en muziek past. Daarna houdt men zich bezig met het oefenen van de steekbewegingen, waarvoor een inmiddels binnengekomen en in een Chanel mantelpakje gekleed mevrouwetje een aardig mikpunt is. Het mevrouwetje is Kundry, die rondslingerende kleding opruimt en van door haar meegebrachte medicijnen een drankje voor de rector (zoals wij weten Amfortas geheten) klaarmaakt. Deze is in het verleden gewond geraakt en wil mentaal en fysiek maar niet opknappen. De sportinstructeur heeft zijn pupillen inmiddels het een en ander over het verleden van de rector verteld. Boven de hoofden van de schermende jongens verschijnt aan de ringen een turner, die weliswaar sierlijke bewegingen maakt maar chauvinistisch denk je toch: 'Yuri van Gelder doet dat beter'. De turner blijkt de zwaan uit te beelden en wordt door Parsifal met pijl en boog onverwacht neergeschoten. De turner/zwaan heeft een grote pijl in zijn hevig bloedende bil gekregen en ligt stuiptrekkend van pijn op de grond. Kundry stort zich nu op de verzorging van de aangeschoten zwaan. Een en ander leidt je zo zeer af dat je vergeet naar de muziek te luisteren of om op de tekst te letten. Nu verschijnen ook de ouders van de studenten ten tonele: op de balkons boven de groene kledingkastjes aan weerszijden de goed geklede en gekapte moeders en beneden de vaders waarvan de meesten met onderscheidingen gedecoreerd blijken te zijn. Volgens de tekst van het oorspronkelijke verhaal moet nu de Graal worden onthuld. De rector heeft ook nog een oude vader, die in een rolstoel zit en als een soort Paus behandeld wordt en de aanwezigen opjut dat er iets moet gebeuren. Dan wordt er uit een vitrinekast een fraaie kazuifel gehaald en om de schouders van Amfortas gedrapeerd. Hij schudt die onwillig van zich af omdat hij niet wil wat de anderen willen. Dit leidt er toe dat hij op een uit de hoogte neergelaten metalen plaat wordt vastgebonden en door de schermleerlingen gestoken wordt. Hevig bloedend en vastgebonden wordt hij met plaat en al overeind gezet. Zijn bloed wordt in een bekken onder de metalen plaat opgevangen en niet alleen door de leerlingen maar ook door de vaders geconsumeerd.

Het is nauwelijks te geloven wat je ziet maar het bloed rond hun monden en kinnen bewijst dat zij dit deden. In plaats van op een afstand toe te zien neemt Parsifal, inmiddels keurig in het uniform van de school gekleed en met een floret in de hand, aan deze lugubere ceremonie deel. In schril contrast hiermee ontstaat er daarna iets dat lijkt op een receptie na de diploma uitreiking aan het einde van het schooljaar. Met feliciteert elkaar, drinkt champagne en neemt foto's of laat die maken. Van een gewijde sfeer is geen sprake. Er was na dit eerste bedrijf dan ook nauwelijks applaus, eerder verbijstering.

Tweede akte

Hoewel daarin ook wel wat gekke dingen gebeuren, verloopt het tweede bedrijf meer conform de tekst en is daardoor beter te volgen. We zijn nog steeds in de gymzaal van het internaat maar nu fungeren de groene lockers als achterwand. Kundry is van meet af aan de handelende persoon. Zij wekt Klinsor min of meer tot leven door hem uit een van de lockers te bevrijden waarin hij om de een of andere reden gekneveld verborgen was. Als hij zich weer vrij bewegen kan, komt hij in actie en gebiedt Kundry zich om te kleden en haalt daarvoor passende kleding uit een van de kastjes. Zij krijgt een mooie rode avondjapon met bijpassende schoenen toegeworpen. Als zij zich omkleedt en haar ceintuur afdoet, zie je op haar witte onderjurk een rand bloed op de plaats waar de riem gezeten heeft. Deze ceintuur had ze omgedaan toen ze zich in het eerste bedrijf onbegrepen en geplaagd terugtrok om te gaan slapen. Alvorens zij de haar opgedragen taak kan uitvoeren komen de bloemenmeisjes ten tonele. Dat blijken de eerder geziene moeders van de leerlingen te zijn, die zich ter plekke gaan verkleeden in groen-witte majorettepakjes. Als zij omgekleed zijn nemen zij een tros goudglitters in iedere hand.

Parsifal is gezeten op de springbok waarvoor door de bloemenmeisjes een matras wordt neergelegd. Hij wordt van de bok getild door een soort manwijf en beland tussen de meisjes op het matras. De dames eisen ieder voor zich al zijn aandacht op. Hij wordt bijna door hen bedolven. Als hij bij zijn naam geroepen wordt verdwijnen de meisjes en de overige attributen van de toneelvloer en komt langzaam een kleine witte kamer naar voren geschoven. Daarin staat Kundry op een in het midden staand bed. In de linker hoek naast het bed staat een jonge hoogzwangere vrouw in bruidskleding en in de rechter hoek staat de speer. Rechts terzijde zit een in het zwart gesluijverde vrouw met een legerjack op schoot en een grafsteen naast haar stoel. Aan de linker muur hangt ook nog een crucifix en een zelfkastijdingszweep. Aanvankelijk denk je dat beide figuren de moeder van Parsifal voorstellen maar als Kundry haar zin niet krijgt en het haar te moeilijk wordt en om hulp roept, blijkt de in het zwart geklede vrouw Klinsor te zijn, die opstaat, de speer grijpt en Parsifal wil verwonden. Parsifal is hem echter te slim af en gaat er met de speer vandoor. Zo lauw als het applaus na het eerste bedrijf was zo overweldigend was het na dit bedrijf.

Derde akte

Ook het derde bedrijf speelt zich in het gymlokaal af maar het is in de loop der jaren een puinhoop geworden: de lockers zijn omgevallen, leidingen zijn kapot getrokken en slingeren los rond, de dossiers zijn overhoop gehaald en de inhoud over de vloer verspreid. Omdat de wastafel van de muur getrokken is, lekt er water op de vloer. Deze waterplas doet naderhand dienst als de bron, waaruit Parsifal gelaafd wordt. De handelende personen zijn zichtbaar

ouder geworden, hebben lang grijs haar gekregen, lopen achter een rollator of zitten in een rolstoel. Ook aan Parsifal zijn de jaren van zijn omzwervingen niet ongemerkt voorbij gegaan. Op de achtergrond staat een doodskist omringd met bloemen en op de voorgrond graaft Gurnemanz op realistische wijze een graf. Kennelijk is er oorlog want er lopen soldaten over het toneel: de gewonden met verband om hoofd en handen en de gezonden met blauwe helmen, kogelvrije UN vesten en wapens. Parsifal is kennelijk ook in de strijd betrokken geweest want hij is licht gewond. Wanneer hij herkend is, wast Kundry zijn wonden en zalft Gurnemanz zijn hoofd. Een paar her en der liggende

kastjes worden aan elkaar geschoven en tot een tafel gevormd, Parsifal krijgt de kazuifel van Amfortas, die in de omgevallen en kapotte vitrinekast gevonden is, omgehangen en er wordt een soort laatste Avondmaal gehouden. Parsifal als Christusfiguur in het midden met aan weerszijden zes leerlingen. Onder deze twaalf leerlingen bevinden zich dan naast de soldaten vreemd genoeg ineens ook Klingsor en Amfortas en vanzelfsprekend ook Kundry en Gurnemanz. Zonder decorwisseling belanden we in de laatste scène: er wordt slechts wat weg- en naar voren geschoven. Amfortas wordt weer gedwongen zijn functie uit te oefenen. De metalen plaat, waarop hij in het eerste bedrijf vastgebonden en gemarteld werd, komt weer van omhoog naar beneden met de bedoeling hem daarop vast te binden en te verwonden, maar voordat er bloed kan vloeien komt Parsifal, gehuld in de kazuifel en met de speer in de hand, tussenbeide. Hij heelt niet alleen de wonden van Amfortas maar maakt van een omgevallen kledingkast een oven, gooit daar zowel de kazuifel als de geweren van de soldaten in, overgiet die met benzine en steekt er de vlam in. De boodschap is waarschijnlijk dat de oude systemen voorbij zijn en er met zijn komst ruimte voor het nieuwe gekomen is.

Het nadeel van het aanschouwen van zoveel visueel geweld is dat je nauwelijks de kwaliteit van zang en orkestspel in je opneemt. Er wordt door de mannen, inclusief de vertolker van de titelrol redelijk tot goed gezongen. Het zijn volgens hun personalia in het programma boekje niet de eerste de besten en hebben in gerenommeerde operahuizen reeds hun kunnen getoond. Ik noem hier derhalve geen namen. Een uitzondering wil ik maken voor de mezzo sopraan Kathrin Göring. Zij was vooral in

het tweede bedrijf, zowel in zingen als in acteren een geweldig goede performer. Wanneer het een concertante uitvoering was geweest, zou ik het spel van het orkest beter hebben kunnen beoordelen, maar nu kom ik niet verder dan de constatering dat de muziek klonk zoals het volgens mijn geheugen en in het gewenste tempo moest klinken. Al met al meer een bijzonder theater spektakel dan een muzikaal gebeuren. Best boeiend maar daarvoor alleen was ik niet gekomen.

Bezocht op 13 maart 2015. Rolbezetting: Tilmann Unger (Parsifal), Andreas Daum (Klingsor) Thorsten Grumbel (Gurnemanz), Kathrin Göring (Kundry), Thomas Gazheli (Amfortas) Martin Blasius (Titurel). Foto's Uwe Stratmann.